

Zamanın En Kısa Hali:

Olmak ile olanlar arasındaki ilişkinin nedeni olarak hafıza

“Kitap 299 anıdan oluşan parçalı bir sel anlatı. Birbirine eklenerek bir akışı, sürüklenmeyi imkânlı kılan, parçaların akışta ayrıştırılıp çözülemeyeceği, sel gibi giderken dolayında gezinen hatıraları bazen birbiriyle ilişkili, bazen de bağımsız parçalar halinde kendine kata kata ilerleyen bir akışın, selin anlatısı.”

Cem Akış

FIGEN ALKAÇ

Zamanın En Kısa Hali, Cem Akaş'ın Can Yayınları tarafından 2020 yılında yayımlanan romanı. Kitap kapağında başlayarak bizi başka'nın anlatısına davet eder. Beyaz bir kâğıttan bir perdeyi açar gibi yırtılan ama koparılıp atılmayan parçanın kendi içine katlanarak ilerleyişi ve bu yırtığın penceresinin imkânı kadarını gördüğümüz yüz. Bu yüzde tam olarak görülen tek uzvun göz olması, dalgın, fersiz, belki de cinsiyetsiz ve unutmaya bakan bir göz, kitabın ilk ipucu gibidir. Anlatılacakların gözün, bakmanın ve gözün imkânıyla yeniden hatırlanacak olanların anlatısının ilk ipucu. Kendi hikâyemizden kaçmayı mümkün kılan olay, kahraman, zaman, mekân ve bütünlük içinde sınır ve güveni garanti eden bilindik bir anlatı değildir'in ipucu. Hadrianus'un *Anılar* kitabından bir alıntıyla başlar kitap. "Kendini akışa bırak; o seni gitmen gereken yere götürecektir."

Akışa bırakmayı salık verirken, akışa çelme takan parçalı anlatının içinde buluruz kendimizi. Kitap 299 anıdan oluşan parçalı bir sel anlatıdır. Birbirine eklenerek bir akışı, sürüklenmeyi imkânlı kılan, parçaların akışta ayrıştırılıp çözülemeyeceği, sel gibi giderken dolayında gezinen hatıraları bazen birbiriyle ilişkili, bazen de bağımsız parçalar halinde kendine kata kata ilerleyen bir akışın, selin anlatısıdır *Zamanın En Kısa Hali*.

Bu akış ya da sürükleniş farklı bir tematik yapı içinde kurgulanmıştır kitapta. Anlatı zaman ve kronolojiden azadedir ve kahramanın çağrışanlarına, fikirlerinin dozuna, duyguları ve zevklerinin karmaşıklığına göre andan âna, hatıradan hatıraya sıçrayan düzensiz bir belleğin aksine, anlatı bölümleri düzenli bir sırayı takip ederek ilerlemektedir. (1-299)

Anlatı müzik, koku, çocukluk, ilk aşk, cinsellik, arkadaşlık, aile, komşu, travmalar ve intihar yani yaşamın içinde olanların ekseninde parçalı bir döngüde sürer.

Parçalı bir döngüde de sürse bu bir akıştır, seldir ve sele kapılınca onun bir parçası olmaktan kaçınmak neredeyse imkânsızdır.

Kendilik mümkün mü?

Toplumsal kodlar ve tarihî bellekten payına düşeni alan otobiyografik belleğimizi oluşturan tüm unsurların devamı olduğumuz düşünülürse, ki burada Halbwachs'ı da anmak yerinde olacaktır, kendilik nerede ve hangi değişmeyende mümkün olabilecektir sorusuyla karşılaşırız ilkin.

Cem Akas

Zamanın En Kısa Hali

Can Yayınları

Ekim 2020

176 s.

Kitapta sorumuzun cevabını, kahramanın kendilik deneyimini yani, hatıraların onu çevreleyen ortamda yeniden hatırlanması ve bu çerçevede oluşan bir hafıza döngüsünde verilmesinde buluruz. Başkasının anısını bile kendi yaşantısından kesitler olarak hatırlayabilen bir varlık olan insan, doğduğu andan itibaren hem annenin hem babanın geçmişinin, hatıralarının, korkularının, kaygılarının

habitatındadır, bir tortudadır. Babanın, dedenin, komşunun askerlik anısı, annenin ya da komşunun doğum ya da kürtaj anıları da ve diğer her şeyin de tortudaki döngüde yerlerini alması kaçınılmazdır.

Toplumsal olarak bir bagajın, geçmişin, normların ve yasaların insanın “olmak” deneyimindeki payına dikkat çekmeye çalışır Akaş. İnsan hangi hatırladıklarıyla kendini inşa eder sorusu ve “Hatırlananlar değişirse yeniden kurulacak kendi değişir mi?”, “Hangi kendimize yerleşecek ve yerleştiğimiz varlığa ikna olamazsak nerede duracağız?” soruları dolaşır zihnimizde.

Tüm bu sorularla okumayı sürdürdüğümüzde, ailenin, toplumun ve diğer her şeyin hatıra ve hafıza yükü olduğumuzla yüzleşiriz. İçine doğduğumuz ve kendimizi akışına bıraktığımız dünyada kendi varlığımıza ikna için yol ararken, hafızamızın imkânlarıyla oluşturduğumuz parçalar yetişir imdadımıza. Bunu fark ederiz. Seçilen parçaların bizi inşa etme biçimi ve parçalar değiştiğinde oluşan başka bizi inşa etme imkânı ya da şüphesi içimizden geçmeyecek olsa da olan varlığa yerleşerek tutunuruz yaşama. Varlığın kim olduğu sorusunun değişkenliği bu çoklu yapının içinde sürüklenip gitmeyi hep sürdüreceken hem de.

Cevabını bilmediğimizi bile bilmediğimiz şey olarak yaşamak

Kitabın açılış cümlesinin, “Kaydırdıktan aşağı kontrolsüzce kayıyor, kaygan zeminde hızı giderek artıyor. Durdurabileceği bir şey değil” (s. 13) olması yukarıdan beri sözünü ettiğimiz akışın doğum ânı gibi kontrolsüzce ve durdurulamayacak bir şekilde gerçekleştiğini hatırlatırken, ilerleyen bölümlerde bu vurgunun farklı metafor ve hatıralarla da tekrarlandığını görürüz.

“Tam fincanıyla salona gitmek üzere döndüğünde kızını buluyor karşısında, fincana hâkim olamıyor, kaynar çay kızının yüzünde patlıyor, çığığı daha sonra atıyor, kızının yüzünün yanmaya başladığını görmesinden sonra.” (s. 18) ile ifade edilenin tam da doğum ânı gibi tekinsiz, kendiliğinden başa gelen olarak anlatılması.

Olanda ve müdahale edemediğimiz kendiliğinden gelişen yaşananda çığlık atmanın da tıpkı doğum sonrası atılan çığlık gibi duyulması mümkündür. Doğmaya müdahale

edilemezliğin (tıpkı çayın dökülmesine edilemediği gibi) başımıza açtığı yaşamak belasına (yüzün yanmasına) tepki olan çılgınlığın faydasızlığı da dikkat çekicidir.

Yaşamak, elde tutulduğu halde hâkim olunamadığı için yüzümüze dökülen çayın yanık izidir belki de. Geçmeyecek olan iz ve istemeden de olsa anların, anıların, yaşanan ve kendiliğinden başımıza gelenlerin geçmeyecek olan izi. Çayı dökenden de, yüzüne çay dökülenden de geçmeyecek olan pişmanlık ve öfkenin izi. Kaygan bir zeminde alınan yol, durdurulamayan akış olarak yaşamak. Cevabını bilmediğimizi bile bilmediğimiz şey olarak yaşamak.

“İçi dolu meyve suyu şişesinin ağzına takılmış ve biraz şişik duran balonun olduğu istasyonun sorusu. Burada ne görüyorsunuz? Kolay soru... Soruya verilen tüm cevapların yanlış olmasının nedenini hocası şöyle açıklıyor: Ne görüyorsunuz, fermentasyon görmüş olamazsın, gördüğün şey içi dolu bir meyve suyu şişesi ve ağzına takılmış balon, o kadar, şişenin içinde ne olduğunu bile bilmiyorsun.” (s. 22)

İçsel diyalogun imkânı

Yeri belirli olmayan imgelerle yeniden buluşmaksa anımsama, farklı dönem ve anlarda oluşan imgeler nedeniyle farklı yaşantıları, çağrışanları içerecektir. Bu anlamda kitap, cinsiyetin tanımlanmış alanının dışından yani sınırsız bir beden ve hafıza deneyimi üzerinden de seslenir okura. Halbwachs, *Kolektif Bellek* kitabında “Bahsetmekte en çok güçlük çektiğimiz hatıralar yalnızca bizi ilgilendirenler, en tekelci mülkümüzü oluşturanlardır” dese de, *Zamanın En Kısa Hali* tam da bu noktada mülkünü çekinmeden açık etmesi ve bahsedilmekten imtina edilen konulara değinmesi nedeniyle “başka” bir anlatıyı mümkün kıldığı için okunmayı hak ediyor.

Cem Akaş

Toplumsal cinsiyet normlarıyla bedenini bir cinsiyete hapsedmeden de yaşamın deneyimlenebileceğine de vurgu yapılan kitapta cinsiyetin muğlaklaştığı açıkça görülebilir. Kahramanın kadın mı erkek mi olduğunun kitap boyunca netleşmediği (hem askere giden hem doğum yapan) ve bu anlamda bilinen beden tanımının güvenli alanının ve huzurunun dışında huzursuz ve rahatsız olunan hatıraların seçilmiş olduğu da dikkatten kaçmaz. (Çişini kaçıncı ateşle pipisi korkutulan, arkadaşıyla oynarken arkadaşının kızlığını bozan kahraman.)

Zamanın En kısa Hali bir belleğin parlak sabahında hatırlananların ürünüdür de diyebiliriz. Bunu kitabın sonunda 22YYB isimli bir beyindeki tüm hatıralarla 200 bin saatlik bir görüntünün elde edilmesinin anlatıldığı bölüm nedeniyle düşündüğümü belirtmek isterim. Bu bellek çalışmasında görüntüler net bir şekilde anımsanmasa da bellekteki müzik, ses ve mekân hatırlamalarının da ve hatta o an içinde bulunulan haletiruhiyenin de insanın “olmak” deneyiminde payı olduğu anlatılır.

Zaman nedir sorusuna, “Kol saatine yöneliyor sıkıntısı – saate bu kadar çok bakmak başka bir şey düşünememek, zamanın en çıplak tanımına kendini bağımlı hale getirmek” (s. 39) diyerek cevap verir Akaş. Tanımlı zamana bağımlı kalmaktan korktuğu için bir daha da ömrü boyunca saat takmayan kahramanına zamanın en kısa halinden seslenir.

“Komşu kadın da tatlı bir insana benziyor ama emin olamıyor, kadın beş dakikada bir hafızasını sıfırlıyor çünkü.” (s. 40)

Beş dakikada hafızanın sıfırlandığı dünyada parçalar halinde ama bir bütünün akışı içinde farklı zaman ve hatıra kesitleriyle katlaya katlaya yırtılarak açılan zamanın penceresinden okura seslenmek: Eklene eklene akışı oluşturan ama parçaların değişmeyecek olana katılarak ilerlemesiyle süren anlatıyla Akaş, olmak ile olanlar arasındaki ilişkinin nedeni olarak hatırlananların izinde sürdürür seslenmeyi. Parçalı bir aradalığı imkânlı kılarak ve ayrıca parçaların geçip gidemediklerimizden oluştuğunu da belirterek.

“Şehrin ana caddelerinden birinde, her zamanki kalabalığın ve gürültünün ve şarkıların arasından yürürken duvar dibinde saz çalan kirli sakallı, acı bakışlı babayı, ona mikrofon tutan ufacık kızını ve yanlarında oturan tekiri görüyor, geçip gidemiyor.” (s. 23)

“Bu geçemediğimiz, geçip gidemediğimiz sahneler bizim neyimizdir?”, “Biz onun hangi parçasıyızdır?”, “Herkesin gözü aynı yere mi takılır?”, “Takılsa da takılanın ne kadarını iliştiririz kendimize?” gibi sorularla kendini de, okuru da çoğaltır kitap. Cevabın ne kadar doğru ya da ne zaman doğru ve kimin için hangi imkân aralığında doğru ve mümkün olduğu sorusuyla da biter.

Sorularımızı çoğaltan ve kendimizden kaçışı değil de yaklaşmamızı imkânlı kılan bir metindir *Zamanın En Kısa Hali*.

Bu yüzden de okunmayı hak ediyor.